

U Z N E S E N I E

Najvyšší súd Slovenskej republiky v právnej veci žalobcov **1/ Mgr. Š. K.K., 2/ J. K.K., 3/ J. D.D., 4/ D. Š.Š., 5/ T. K.K.**, všetkých zastúpených advokátkou Mgr. V. D., proti žalovanej: **J. D.**, zastúpenej advokátom JUDr. M. K., **o rovnakom zaobchádzaní a o ochrane pred diskrimináciou**, vedenej na Okresnom súde Vranov nad Topľou pod sp.zn. 4 C 70/2006 o dovolaní žalobcov 1/ až 5/ proti rozsudku Krajského súdu v Prešove z 29. septembra 2009, sp.zn. 12 Co 36/2009, takto

r o z h o d o l :

Najvyšší súd Slovenskej republiky rozsudok Krajského súdu v Prešove z 29. septembra 2009, sp.zn. 12 Co 36/2009 **z r u š u j e** a vec mu vracia na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e

Okresný súd Bratislava Vranov na Topľou rozsudkom z 20. marca 2009, č.k. 4 C 70/2006-214 určil, že konaním žalovanej zo dňa 23. novembra 2005 voči žalobcom v 1. až 5. rade došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania a žalobcovia v 1. až 5. rade tým boli vystavení priamej diskriminácii na základe ich etnického pôvodu. Uložil žalovanej uverejniť do 30 dní od nadobudnutia právoplatnosti rozsudku, formou platenej inzercie na serveri R.so sídlom v K., text nasledujúceho znenia: Dňa X. chcel pán Š. K. so svojimi kolegami J. K., J. D., T. K. a D. Š. využiť služby Pohostinstva v Č., ktoré prevádzkujem ako fyzická osoba - podnikateľka, s miestom podnikania X., IČO: X.. Personál pohostinstva ich však odmietol obslúžiť s tým, že Rómov neobsluhujú. Po tom, čo som ja osobne bola požiadaná R.o stanovisko k danej veci, som uviedla, že ja "sama som personálu dala nariadenie, aby neobsluhovali Rómov, pretože v minulosti, približne pred 6-7 rokmi, Rómovia v pohostinstve vyvolali bitku s bielymi. Na základe negatívnych skúseností som sa rozhodla, že im nebudem ustupovať. Celá republika im ustupuje a únia sa im klania". Tieto slová boli následne X. publikované R.v článku J. V. "Majiteľka pohostinstva v Č. zakázala personálu obslúžiť Rómov", a to v priamej súvislosti s osobou Š. K.. Tým bol menovaný a osoby, ktoré ho doprevádzali,

vystavení diskriminácii a bola znížená ich ľudská dôstojnosť. Takýto zásah do práv menovaných ako príslušníkov rómskej etnickej skupiny bol protiprávny a ja sa pánovi Š. K. a jeho kolegom zaň touto cestou hlboko ospravedlňujem. J. D.. Ďalej súd prvého stupňa uložil žalovanej zaplatiť žalobcom v 1. až 5. rade nemajetkovú ujmu vo výške po 165,97 € (5.000,- Sk) každému z nich, a to v lehote 3 dní od právoplatnosti rozsudku. V prevyšujúcej časti žalobu zamietol. Žalovanú zaviazal zaplatiť žalobcom v 1. až 5. rade trovy konania v sume 2.039,30 € (61.436,- Sk) k rukám ich právnej zástupkyne, a to v lehote 3 dní od právoplatnosti rozsudku. Na základe vykonaného dokazovania s poukazom na ustanovenie § 3 ods. 1 v spojení s § 5 ods. 1 zák. č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len antidiskriminačný zákon) žalobe čiastočne vyhovel. Ustálil, že v pohostinskom zariadení žalovanej, v ktorom mala povolené podnikanie podľa živnostenského registra, neboli žalobcom v 1. až 5. rade (ďalej len žalobcom) poskytnuté objednané služby dňa X. pričom za konanie obsluhujúceho personálu zodpovedá majiteľ. Odmietnutie poskytnutia objednaných služieb bolo zo strany žalobcov posudzované ako diskriminačné konanie vo vzťahu k ich etniku - Rómom. Žalovaná strana odmietnutie odôvodnila tým, že boli v podnapitom stave. Predmetom objednávky nebol tvrdý alkohol. Z vykonaného dokazovania nevyplýva jednoznačne, že žalobcovia boli v stave, kedy by odmietnutie poskytnutia objednaných služieb bolo namieste. Odmietnutím poskytnutia pohostinských služieb (nealkoholických nápojov a pív) došlo vo vzťahu k nim k priamej diskriminácii na základe etnického pôvodu. Objektívne nebolo zo strany žalovanej a svedkov preukázané, že žalobcovia boli v rozhodnej dobe v podnapitom stave. Dôkazná povinnosť bola podľa právneho názoru súdu prvého stupňa na strane žalovanej, ktorá dôkazné bremeno v odôvodnenom odmietnutí poskytnutia služieb žalobcom neunesla. Pri výkone živnostenskej činnosti žalovaná bola povinná vystupovať tak, aby sa vyvarovala vyjadreniam, ktoré by mohli byť posudzované ako antidiskriminačné vo vzťahu k jednotlivým etnikám, prípadne na rasovom základe. Objektívne zodpovedala za kvalitu činnosti, na ktorú mala povolenú živnosť, ako aj za výkon tejto činnosti inými poverenými osobami. Vyjadrenie, ktoré poskytla šéfredaktorke R., svojím obsahom tomu nezodpovedalo. Jej tvrdenie, že konala v citovom rozporení vzhľadom na telefonáty, ktoré údajne mala, súd považoval za účelové. Diskrimináciou čo i len jedného zo žalobcov na základe etnického pôvodu sa mohli cítiť byť dotknutí aj ostatní Rómovia. Preto prvostupňový súd žalovanej uložil povinnosť zverejniť písomné ospravedlnenie na serveri tlačovej agentúry, čo považoval za primerané zadost'učinenie. V rozhodnom období v pohostinstve bolo prítomných päť osôb, z toho traja priami účastníci dialógu obsluhujúceho so žalobcami, pričom išlo o miestnych občanov. Manželka žalobcu v 1. rade pochádza z obce Č.. Konaním obsluhujúceho došlo k zníženiu

vážnosti a dôstojnosti žalobcov, preto im súd priznal aj nemajetkovú ujmu. Výšku súd stanovil voľnou úvahou, kde bral do úvahy počet prítomných osôb a to, že ide o prvé preukázané diskriminačné konanie žalovanej pri výkone živnostenskej činnosti. Vo zvyšnej časti žalobu zamietol z dôvodu, že považoval ďalšie žalobcami uplatňované nároky za neprimerané vo vzťahu k už priznanej satisfakcii. O trovách konania rozhodol podľa § 142 ods. 3 O.s.p.

Krajský súd v Prešove rozsudkom z 29. septembra 2009, sp.zn. 12 Co 36/2009 na odvolanie žalovanej zmenil rozsudok súdu prvého stupňa v jeho napadnutej časti a žalobu žalobcov zamietol. Zmenil aj výrok prvostupňového rozsudku o trovách konania tak, že žalovanej nepriznal náhradu trov konania a nepriznal jej ani náhradu trov odvolacieho konania. V odôvodnení svojho rozhodnutia odvolací súd poukázal na to, že žalobcovia podali žalobu proti žalovanej preto, lebo konaním žalovanej vo vzťahu k žalobcom v 1. až 5. rade došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania a žalobcovia tým boli vystavení priamej diskriminácii. Odvolací súd bol toho názoru, že takýto výrok rozsudku súd nemôže vydať z hľadiska znenia § 9 zákona č. 365/2004 Z.z., pretože je to skutkové vymedzenie diskriminačného konania. Ak to súd konštatuje, potom sa môže poškodený domáhať ochrany uvádzanej v § 9 ods. 2, 3 zákona. Preto súd nemôže vyhovieť výroku rozsudku v znení, že sa skonštatuje vo výroku rozsudku porušenie zásady rovnakého zaobchádzania a vystavenie priamej diskriminácii na základe etnického pôvodu, pretože súd môže v zmysle § 9 ods. 2, 3 zákona poskytnúť ochranu ukladaním, že ten kto nedodržel zásadu rovnakého zaobchádzania, má upustiť od svojho konania, ak je to možné, má napraviť protiprávny stav alebo poskytnúť primerané zadosťučinenie. Z toho dôvodu prvý výrok rozsudku považoval za potrebné zmeniť a návrh na určenie zamietnuť. Čo sa týka ostatných výrokov rozsudku, súd rozhodol o povinnosti žalovanej zverejniť formou platenej inzercie na serveri R.ospravedlnenie Š. K. za incident z X.. Ospravedlnenie je formulované tak, že zo strany podnikateľky - žalovanej došlo k odmietnutiu obsluhy žalobcov z dôvodu, že sú Rómovia. Z vykonaného dokazovania odvolací súd ustálil, že príčinou pre prvotné odmietnutie obsluhy pre žalobcov v 2. až 5. rade bola skutočnosť, že S. D. nadobudol dojem, že žalobcovia v 2. až 5. rade sú podnapití, a preto im nenačapoval pivo. Podľa textu ospravedlnenia žalovaná mala priznať, že dala personálu nariadenie, aby neobsluhoval Rómov. V konaní nebolo preukázané, aby takúto dispozíciu dala žalovaná svojmu manželovi alebo zamestnankyni A. P.. Novinárka R.J. V. nezachovala kazetu, keď nahrávala telefonický rozhovor so žalovanou. Nie je možné potvrdiť, že citácia slov žalovanej v správe R. je založená na overenej skutočnosti, že v Č. v pohostinstve žalovanej sa Rómovia neobsluhujú. Konflikt, ktorý vznikol X., jeho dôsledky a telefonáty na adresu žalovanej navodili takú atmosféru, že žalovaná mohla nekontrolovane podať také vyjadrenie, ktoré by za normálnej situácie nepovedala a ani

nemala v úmysle povedať. Vytrhnutie niektorých slov žalovanej z kontextu situácie, podľa odvolacieho súdu, ešte nesvedčí o tom, aby žalovaná priamo dala dispozíciu svojej zamestnankyni A. P., resp. že by sa dohodla so svojím manželom, že Rómov nebudú obsluhovať v prevádzke v Č.. Podľa výpovedí niektorých zo žalobcov, títo už predtým boli obslužení v Č. bez problémov. Nie je možné potvrdiť, že v princípe žalobcovia, či iní Rómovia, nebudú obslužení v prevádzke len z toho dôvodu, že sú Rómovia. Preto text ospravedlnenia Š. K., v ktorom by sa uviedlo, že žalovaná dala pokyn neobsluhovať Rómov, by nezodpovedal úmyslu žalovanej, či práci v pohostinstve. Nebolo preukázané, aby hosťom v pohostinstve, pokiaľ by boli Rómovia, boli odmietnuté služby pohostinstva. Preto aj v tejto časti odvolací súd zmenil rozhodnutie súdu prvého stupňa o návrhu žalobcu v 1. rade na text ospravedlnenia podľa žalobného návrhu a žalobu aj v tejto časti zamietol. Súd prvého stupňa uložil žalovanej zaplatiť žalobcom v 1. až 5. rade nemajetkovú ujmu, ktorej sa domáhali podľa § 9 ods. 3 zákona č. 365/2004 Zb. Odvolací súd aj v tejto časti napadnutého rozsudku zmenil rozhodnutie súdu prvého stupňa a žalobu zamietol. Dospel k záveru, že zo strany žalobcov nebolo preukázané, že by jednoznačne S. D. odmietol poskytnúť služby žalobcom na základe ich pôvodu, ale k odmietnutiu obsluhy v prvom rade došlo vtedy, keď sa S. D. domnieval, že žalobcovia v 2. až 5. rade majú vypité. Až neskôr argumentácia prerástla do rasových narážok, ktorých pôvodcom nebol S. D.. Vyjadrenie S. D., že cigánov neobsluhuje, bolo skôr reakciou na kapióznou otázkou J. D., keď si už konfliktné strany nechceli doriešiť spor, ale vzájomne sa uraziť. Nie je možné tvrdiť, že s tým začal manžel žalovanej. Rasové otázky sú citlivou záležitosťou, ale nie je možné pri akejkoľvek situácii zneužívať svoj pôvod a domáhať sa svojej pravdy a očakávať, že druhá strana sa stiahne len z obavy, aby nebola obvinená z rasistického konania, pokiaľ nevyhovie každej požiadavke minoritného etnika. Aj S. D. mal udržať svoje emócie a nemal podľahnúť výzve na diskriminačné vyjadrenie k rómskemu etniku, ale nie je možné konštatovať, aby S. D. od počiatku odmietol obslúžiť žalobcov, ak žalobca v 1. rade, podľa tvrdenia hostí v pohostinstve, nemal problém pri objednávaní až do momentu, kým nedošli ostatní žalobcovia. Nejednalo sa o zámer, ale o domnienku manžela žalovanej, že ostatní žalobcovia nemôžu byť obslužení, ak javia známky predchádzajúceho požitia alkoholu. Prvotnou príčinou konfliktu bol rozpor, či hosťovi poskytnúť ďalšie alkoholické nápoje, teda aj pivo, alebo to odmietnuť, ak sa nadobudne dojem, že zákon ukladá povinnosť nenalievat' podnapitým osobám. Ako hlavná príčina konfliktu sa javí to, že z počiatočného nedorozumenia o stave žalobcov v 2. až 5. rade sa vyvodili závery, že neochota obslúžiť má rasový podtext, čo v súdnom konaní nebolo preukázané. V konaní nebolo preukázané, že zo strany manžela žalovanej došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania, že nebola ochota obslúžiť hostí, pokiaľ by nebol spor, či čapovať alebo nečapovať alkoholické nápoje žalobcom v 2. až 5. rade.

Nie je možné jednoznačne vyvodiť záver, že len v dôsledku vyjadrení manžela žalovanej, bez zváženého podielu žalobcov, došlo k takej situácii, že je potrebné dať za vinu len žalovanej, že v jej prevádzke došlo k zníženiu dôstojnosti žalobcov, ak bola odmietnutá požiadavka na obsluhu preto, že sú "cigáni". "Autormi" vyjadrenia na adresu žalobcov s rasistickým podtextom boli s vysokou pravdepodobnosťou aj samotní žalobcovia, najmä žalobca v 3. rade, ak sa domáhal svojho práva na obsluhu a odmietnutie zvalil výlučne na svoj pôvod. Nik nesmie byť obmedzovaný na svojich právach, nesmie byť diskriminovaný kvôli svojmu pôvodu, ale nemožno každé odmietnutie niekedy aj oprávnenej požiadavky zvalovať len na snahu o jeho diskrimináciu. Každé chovanie a vystupovanie nachádza primeranú odozvu. V danom prípade, z neadekvátneho vyjadrenia manžela žalovanej na adresu žalobcov, ale aj z hľadiska okolností, ktoré vtedy v prevádzke nastali, nemožno jednoznačne konštatovať, že manžel žalovanej od počiatku diskriminoval žalobcov a mal v úmysle znížiť dôstojnosť a spoločenskú vážnosť žalobcov. Nebolo preukázané, že by manžel žalovanej porušoval zásadu rovnakého zaobchádzania pre etnický pôvod žalobcov. Nie je možné konštatovať, že konaním manžela žalovanej bola značným spôsobom znížená dôstojnosť a spoločenská vážnosť žalobcov, a preto by im mala patriť náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch. Krajský súd preto zmenil rozhodnutie súdu prvého stupňa aj v tejto časti rozsudku a návrh žalobcov na nemajetkovú ujmu 165,97 € (5.000,- Sk) zamietol. O trovách konania rozhodol podľa § 142 ods.1 v spojení s § 150 O.s.p. a úspešnej žalovanej nepriznal ich náhradu, keďže konflikt v spore vznikol aj zapríčinením manžela žalovanej, ktorý sa mohol zdržať vyjadrení vo vzťahu k žalobcom.

Proti rozsudku odvolacieho súdu podali dovolanie žalobcovia, ktorí ho navrhli zrušiť a vec vrátiť krajskému súdu na ďalšie konanie alebo ho zmeniť a potvrdiť rozhodnutie súdu prvého stupňa a žalovanú zaviazat' na zaplatenie trov konania. Dovolanie odôvodnili tým, že v konaní došlo k vade uvedenej v ustanovení § 237 písm. f/ O.s.p., ako aj k vadám v zmysle ustanovenia § 241 ods. 2 písm. b) a c) O.s.p. Uviedli, že súd im znemožnil realizáciu ich procesných práv tým, že vo veci uskutočnil odvolacie pojednávania dňa 29. septembra 2009, hoci ich právna zástupkyňa svoju neúčast' dňa 8. septembra 2009 písomne ospravedlnila z dôvodu kolízie pojednávania a žiadala pojednávania vo veci odročiť na iný termín, s tým, že žalobcovia trvajú na jej osobnej účasti. Poukázali aj na tú skutočnosť, že na pojednávania bol predvolaný svedok, ktorý sa síce nedostavil, avšak zaslal súdu podanie, s ktorého obsahom sa oni nemali možnosť oboznámiť a vyjadriť sa k nemu pred vyneseníím rozhodnutia vo veci samej. Tvrdili, že postupom súdu došlo okrem porušenia vnútroštátnych predpisov aj k porušeniu medzinárodných dohovorov, ktorými je Slovenská republika viazaná, a to konkrétne čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd. Nesúhlasili s hodnotením dôkazov odvolacím súdom a ani z nich vyvedenými právnymi závermi. Oni

predložili a navrhli súdu vykonať dôkazy, z ktorých je možné dôvodne usudzovať, že konaním žalovanej dňa 23. novembra 2005 došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania tak, ako je stanovené v platných právnych predpisoch. S poukazom na ustanovenie § 11 ods. 2 antidiskriminačného zákona považovali za rozhodujúce vysporiadanie sa súdu so skutočnosťou, aký bol dôvod odmietnutia poskytnutia služby v rovnakom rozsahu ako bola poskytnutá iným zákazníkovi, pričom dôkazné bremeno ležalo na žalovanej a nie na nich ako žalobcoch. Odvolací súd tak nesprávne aplikoval ustanovenia antidiskriminačného zákona, v ktorom bol zavedený tzv. inštitút obráteného dôkazného bremena. Bolo preto na žalovanej, aby v rámci súdneho konania dokázala, že k ich neobslúženiu (ktoré bolo nesporné) došlo z iných dôvodov, než ich etnicity, čo táto dôveryhodným spôsobom neurobila, t. j. neuniesla v konaní dôkazné bremeno. Poukazovali aj na to, že incident sa stal po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie, a preto treba naň priamo aplikovať európske právo a slovenské právne predpisy vykladať konformne s nimi (Smernica Rady 2000/43/ES zo dňa 29. júna 2000).

Žalovaná navrhla dovolanie žalobcov ako nedôvodné zamietnuť. Bola toho názoru, že konaním a postupom odvolacieho súdu nebol daný žiadny dovolací dôvod v zmysle § 241 ods. 2 O.s.p. Skutkové zistenia boli predmetom nielen občianskoprávneho, ale opakovane aj trestného konania. Bolo nepochybne preukázané, že nikdy nepovedala ani svojej zamestnankyni a ani manželovi, aby neobsluhoval hostí len preto, lebo sú Rómovia. Odmietajú obsluhovať podnapité osoby a takúto povinnosť im ukladá zákon.

Najvyšší súd Slovenskej republiky ako súd dovolací (§ 10a ods. 1 O.s.p.) po zistení, že dovolanie podali včas účastníci konania (§ 240 ods. 1 O.s.p.), zastúpení advokátom (§ 241 ods. 1 O.s.p.), proti rozhodnutiu, v prípade ktorého prípustnosť dovolania vyplýva z § 238 ods. 1 O.s.p., preskúmal napadnutý rozsudok bez nariadenia dovolacieho pojednávania (§ 243a ods. 1 O.s.p.) a dospel k záveru, že dovolanie žalobcov je dôvodné.

Z ustanovenia čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky vyplýva, že každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietáhov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom

Podľa ustanovenia § 236 ods. 1 O.s.p. dovolaním možno napadnúť právoplatné rozhodnutia odvolacieho súdu, pokiaľ to zákon pripúšťa.

Dovolanie je tiež prípustné proti rozsudku odvolacieho súdu, ktorým bol zmenený rozsudok súdu prvého stupňa vo veci samej (§ 238 ods. 1 O.s.p.).

Podľa ustanovenia § 241 ods. 2 O.s.p. dovolanie možno odôvodniť len tým, že a/ v konaní došlo k vadám uvedeným v ustanovení § 237 O.s.p., b/ konanie je postihnuté inou vadou, ktorá mala za následok nesprávne rozhodnutie vo veci, c/ rozhodnutie spočíva na nesprávnom právnom posúdení veci. Dovolací súd je viazaný nielen rozsahom dovolania, ale i v dovolaní uplatnenými dôvodmi. Obligatórne (§ 242 ods. 1 O.s.p.) sa zaoberá procesnými vadami uvedenými v § 237 O.s.p. a tiež tzv. inými vadami konania, pokiaľ mali za následok nesprávne rozhodnutie vo veci. Dovolacie dôvody pritom neposudzuje len podľa toho, ako ich dovolatelia označili, ale podľa obsahu tohto opravného prostriedku.

Zákonné ustanovenie § 237 O.s.p. pripúšťa dovolanie proti každému rozhodnutiu (rozsudku alebo uzneseniu) odvolacieho súdu, ak konanie, v ktorom bolo vydané, je postihnuté niektorou zo závažných procesných väd vymenovaných v písmenách a/ až g/ tohto ustanovenia (ide tu o nedostatok právomoci súdu, spôsobilosti účastníka, prekážku veci právoplatne rozhodnutej alebo už prv začatého konania, ak sa nepodal návrh na začatie konania, hoci podľa zákona bol potrebný, prípad odňatia možnosti účastníka pred súdom konať a prípad rozhodovania vylúčeným sudcom alebo nesprávne obsadeným súdom). Vzhľadom na zákonnú povinnosť vyplývajúcu z ustanovenia § 242 ods. 1 O.s.p., ako aj obsahu dovolania žalobcov, dovolací súd predovšetkým skúmal, či v konaní nedošlo k vade uvedenej v ustanovení § 237 písm. f/ O.s.p.

Podľa § 237 písm. f/ O.s.p. je dovolanie prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu, ak sa účastníkovi konania postupom súdu odňala možnosť konať pred súdom.

Odňatím možnosti konať pred súdom sa rozumie postup súdu, ktorým znemožnil účastníkovi konania realizáciu tých procesných práv, ktoré mu Občiansky súdny poriadok dáva (napr. právo zúčastniť sa pojednávania, robiť prednesy, navrhovať dôkazy, vykonávať svoje práva a povinnosti prostredníctvom zvoleného zástupcu, právo na presvedčivé odôvodnenie rozhodnutia a pod.).

Z ustanovenia § 101 ods. 2 veta druhá O.s.p. vyplýva, že ak sa riadne predvolaný účastník nedostaví na pojednávanie, ani nepožiadal z dôležitého dôvodu o odročenie, môže súd

vec prejednať v neprítomnosti takého účastníka; prihliadne pritom na obsah spisu a dosiaľ vykonané dôkazy.

Citované ustanovenie umožňuje súdu, aby v záujme hospodárnosti a rýchlosti konania prejednal vec na pojednávaní v neprítomnosti účastníka za predpokladu, že účastník bol na pojednávanie riadne predvolaný, na pojednávanie sa nedostavil a ani nepožiadal z dôležitého dôvodu o jeho odročenie. Splnenie predpokladov pre možnosť prejednať vec v neprítomnosti účastníka musí súd skúmať veľmi dôsledne, pretože jeho nesprávny postup v tomto smere môže mať za následok porušenie základného práva účastníka vyplývajúceho z čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, a to práva na verejné prejednanie veci v jeho prítomnosti. Procesné právo účastníka požiadať o odročenie pojednávania je podmienené „dôležitosťou dôvodu“, pre ktorý o odročenie žiada. Posúdenie opodstatnenosti „dôležitého dôvodu“ v každej veci musí vychádzať z konkrétnych okolností prípadu. Dôležitým dôvodom pre odročenie pojednávania pred súdom môže byť aj kolízia s iným pojednávaním právneho zástupcu účastníka konania, ak od účastníka nemožno spravodlivo požadovať, aby si zvolil iného zástupcu.

V preskúmvanej veci je z obsahu spisu zrejmé, že na prejednanie odvolania žalobcov odvolací súd nariadil pojednávanie na deň 30. júna 2009, na ktorom za účasti žalobcov 1/, 2/, 4/ a ich právnej zástupkyne, ako aj žalovanej a jej právneho zástupcu, po oboznámení doterajšieho priebehu konania a po doplnení dokazovania výsluchom svedka S. D., pojednávanie odročil na neurčito s tým, že uložil zástupkyňi žalobcov oznámiť súdu v lehote 10 dní údaje o svedkovi M. H..

Po tom, ako zástupkyňa žalobcov tieto údaje dňa 6. júla 2009 súdu oznámila, vyzval uvedenú osobu, aby sa k veci vyjadrila. M. H. svoje písomné vyjadrenie doručil odvolaciemu súdu dňa 19. augusta 2009 a ten následne stanovil termín odvolacieho pojednávania na 29. septembra 2009 o 10.00 hod., na ktorý predvolal žalobcov a ich zástupkyňu, ako aj žalovanú a jej zástupcu, pričom právnym zástupcom doručil aj písomné vyjadrenie M. H.. Právna zástupkyňa žalobcov predvolanie na pojednávanie prevzala dňa 7. septembra 2009. Dňa 11. septembra 2009 bola odvolaciemu súdu doručená žiadosť zástupkyne žalobcov o ospravedlnenie neúčasti žalobcov a ich právnej zástupkyne na vytýčenom pojednávaní so žiadosťou o odročenie pojednávania z dôvodu kolízie pojednávania s odôvodnením, že v tom istom čase sa právna zástupkyňa žalobcov zúčastňuje na pojednávaní pred Okresným súdom Košice I pod sp. zn 15 C 189/2007 a žalobcovia na jej osobnej účasti trvajú. Odvolací súd na odvolacom pojednávaní dňa 29. septembra 2009, keď predtým na podanie právnej zástupkyne žalobcov žiadnym spôsobom nereagoval, oboznámil

obsah tejto žiadosti a rozhodol, že vec prejedná v neprítomnosti žalobcov a ich právnej zástupkyne a vo veci meritórne rozhodol.

Podľa názoru dovolacieho súdu, pokiaľ odvolací súd napriek tomu, že zástupkyňa žalobcov s dostatočným časovým predstihom požiadala o odročenie pojednávania a že v žiadosti o odročenie označila ako dôvod nielen kolíziu pojednávanií, ale aj konkrétne údaje o tom, o aké iné pojednávanie má ísť a kde sa má konať, pričom o týchto údajoch neboli žiadne pochybnosti, odňal žalobcom možnosť konať pred súdom v zmysle citovaného ustanovenia § 237 písm. f/ O.s.p.

I keď kolízia pojednávanií nie je bez ďalšieho dôležitým dôvodom na odročenie pojednávania s prihliadnutím na konkrétne okolnosti ním môže byť, najmä ak od účastníka nemožno spravodlivo požadovať, aby si zvolil iného zástupcu (R 41/2002).

V prejednáwanej veci kolíziu pojednávanií na dvoch rôznych miestach rôznych účastníkov, ako objektívnu prekážku brániacu zástupkyňi žalobcov zúčastniť sa odvolacieho pojednávania, s prihliadnutím na zistené okolnosti (najmä doplnenie dokazovania odvolacím súdom) i na to, že žalobcovia mali zásadne právo, aby ich zastupovala nimi zvolená zástupkyňa, bolo treba považovať za dôležitý dôvod na odročenie pojednávania.

Najvyšší súd Slovenskej republiky v tejto súvislosti poukazuje na to, že v zmysle ustálenej súdnej praxe kolízia pojednávanií nie je sama osebe vážnym dôvodom na odročenie pojednávania. V tomto smere dovolací súd proti záveru odvolacieho súdu nemá námietky. Posúdenie opodstatnenosti „dôležitého dôvodu“ (§ 101 ods. 2 O.s.p.) však v každom konkrétnom prípade patrí výlučne do právomoci konajúceho súdu (viď I. ÚS 68/1998). Ako z textu citovaného zákonného ustanovenia vyplýva, procesné právo účastníka konania pred súdom požiadať o odročenie pojednávania, na ktoré bol riadne predvolaný, je podmienené „dôležitosťou dôvodu“.

Najvyšší súd Slovenskej republiky považuje za potrebné zdôrazniť všeobecne platný princíp, podľa ktorého prípadné zásahy do základných ľudských práv a slobôd (čl. 38 ods. 2 Listiny v spojení s čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky) a teda aj ich obmedzenia musia byť interpretované reštriktívne a nie extenzívne. Pritom je potrebné najmä rešpektovať zásadu, že pri obmedzení základných práv a slobôd musí byť zachovaná ich podstata a zmysel, a že takéto obmedzenia nesmú byť zneužívané k iným účelom, ako pre ktoré boli stanovené. Ak teda podľa ustanovenia § 101 ods. 2 O.s.p. platí, že ak sa riadne predvolaný účastník (jeho

právny zástupca) nedostaví na pojednávanie ani nepožiadal z dôležitého dôvodu o odročenie, môže súd vec prejednať v neprítomnosti takého účastníka, prihliadne pritom na obsah spisu a doposiaľ vykonané dôkazy, zjavne túto zákonnú výnimku zo základného práva zakotveného v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky nie je možné chápať spôsobom rozširujúcim.

Hoci zo žiadneho ustanovenia zákona nemožno vyvodiť pravidlo tzv. „predstihu“ v prípade kolízie viacerých pojednávaní toho istého zástupcu účastníka v tom istom termíne na rozdielnych súdoch, dovolací súd dospel k záveru, že vzhľadom na okolnosti daného prípadu, možno kolíziu s iným pojednávaním zástupkyne žalobcov považovať za dôležitý dôvod pre odročenie pojednávania. Skutočnosti uvedené zástupkyňou žalobcov totiž nasvedčujú tomu, že v situácii, v akej sa po oznámení zmeny termínu pojednávania nachádzala, jej nedovoľovali vec zabezpečiť inak. Nebolo možné od nej spravodlivo požadovať, aby si za seba zvolila substitúta (ide výlučne o právo účastníka). Rovnako nebolo možné ani od žalobcov (vzhľadom na predmet sporu a jeho dĺžku) spravodlivo požadovať, aby si zvolili iného zástupcu. Za danej situácie bolo treba považovať dôvod neúčasti na pojednávaní dňa 29. septembra 2009 uvedený v jej podaní z 11. septembra 2009 za dôležitý (ospravedlniteľný). Neboli preto splnené zákonné podmienky uvedené v § 101 ods. 2 O.s.p. pre prejednanie veci v neprítomnosti zástupkyne žalobcov. Ak odvolací súd napriek tomu vec na pojednávaní 29. septembra 2009 bez jej prítomnosti prejednal a vo veci rozhodol, odňal žalobcom možnosť konať pred súdom podľa § 237 písm. f/ O.s.p. a zároveň došlo i k porušeniu práva žalobcu na spravodlivý proces v zmysle čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Odňatie možnosti účastníkovi konať pred súdom, znamenajúce porušenie práva na spravodlivý proces, zakladá vždy nielen prípustnosť dovolania, ale aj jeho dôvodnosť.

Rovnako bola žalobcom odňatá možnosť pred súdom konať v konaní pred odvolacím súdom aj tým, že tento im neumožnil vyjadriť sa ku všetkým vykonaným dôkazom. Tomuto právu zodpovedá podľa názoru dovolacieho súdu povinnosť súdu umožniť účastníkovi konania, aby sa vyjadril ku každému dôkazu, ktorý súd vykonal a ktorý môže obsahovať zistenia významné pre rozhodnutie súdu (I. ÚS 76/96).

Zásadu priamosti a ústnosti vykonávania dôkazov, ako jednu zo základných zásad občianskeho súdneho konania, zaručuje nielen ústava (čl. 48 ods. 2), ale aj dohovor (čl. 6 ods. 1). V širšom chápaní je totiž táto zásada súčasťou práva účastníkov na spravodlivé prejednanie vecí týkajúcej sa ich občianskych práv a záväzkov a zároveň špecifickým vyjadrením zásady kontradiktórnosti sporového konania. O takéto vymedzenie práv účastníka konania sa opiera aj judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP), ktorý opakovane vyslovil, že súčasťou koncepcie spravodlivého súdneho konania je zásada kontradiktórnosti,

v súlade s ktorou musia mať účastníci nielen právo navrhnúť všetky dôkazy, ktoré považujú za nevyhnutné na preukázanie svojich tvrdení, ale aj právo byť oboznámený a vyjadriť sa ku všetkým dôkazom a vyjadreniam predloženým s cieľom ovplyvniť rozhodnutie súdu (viď rozsudky ESLP vo veciach Niderróst – Huber v. Švajčiarsko, 1997 – I, s. 108, Mantovanelli v. Francúzsko, 1997 – II, s. 436, Krčmár v. Česká republika r. 3. marca 2000 a pod.).

Potrebné je poukázať aj na to, že jednou zo súčastí koncepcie spravodlivého súdneho konania, je tiež princíp rovnosti zbraní, ktorý okrem iného vyžaduje, aby každý účastník mal primeranú možnosť predložiť svoje návrhy za podmienok, ktoré nie sú podstatne nevýhodnejšie, než podmienky, za ktorých touto možnosťou disponuje druhý účastník (viď rozsudky ESLP Ankerl v. Švajčiarsko, 1996 – V, s. 1567, Helle v. Fínsko, 1997 – VIII, s. 2928 a pod.).

Za tejto skutkovej situácie dovolací súd vzhliadol v postupe odvolacieho súdu aj túto nesprávnosť, v dôsledku ktorej bola účastníkovi konania odňatá možnosť konať pred súdom v zmysle § 237 písm. f/ O.s.p.

Pokiaľ dovolatelia namietajú, že zmeňujúci rozsudok odvolacieho súdu spočíva na nesprávnom právnom posúdení veci (§ 241 ods. 2 písm. c/ O.s.p.), treba uviesť, že právnym posúdením je činnosť súdu, pri ktorej zo skutkových zistení vyvodzuje právne závery a aplikuje konkrétnu právnu normu na zistený skutkový stav. Nesprávne právne posúdenie je chybnou aplikáciou práva na zistený skutkový stav; dochádza k nej vtedy, ak súd nepoužil správny (náležitý) právny predpis alebo ak síce aplikoval správny právny predpis, nesprávne ho ale interpretoval, alebo ak zo správnych skutkových záverov vyvodil nesprávne právne závery. Dovolateľmi napadnutý rozsudok nebolo možné v dovolacom konaní vzhľadom k vade konania v zmysle § 237 písm. f/ O.s.p. podrobiť prieskumu z hľadiska správnosti zaujatých právnych záverov.

Napriek uvedenej skutočnosti však dovolací súd považuje za potrebné len vo všeobecnosti poukázať na to, že v ústavnoprávnej rovine právo na spravodlivý proces (čl. 6 ods. 1 Dohovoru) obsahuje aj zásadu „rovnosti zbraní“ v civilnom procese, ktorá zahŕňa aj povinnosť znášať dôkazné bremeno, ktorá ťaží účastníka konania. Neprimeraná povinnosť znášať dôkazné bremeno môže zapríčiniť, že konanie ako celok nie je možné považovať za spravodlivé. Zákonná úprava dokazovania v civilnom procese spadá pod všeobecný princíp rovnosti účastníkov konania. Zásada rovnosti strán v procese sa prejavuje vytváraním

rovnakých procesných podmienok a rovnakého procesného postavenia subjektov, o ktorých právach a povinnostiach rozhoduje občianskoprávny súd (PL. ÚS 43/95, II. ÚS 121/02).

Požiadavka spravodlivého procesu v sebe obsahuje zásadu zaručujúcu pre každú stranu v procese mať rovnakú možnosť obhajovať svoje záujmy a zároveň vylučujúcu mať možnosť podstatnej výhody voči protistrane. Rovnosť účastníkov v občianskom súdnom konaní bližšie charakterizuje § 18 O.s.p., v zmysle ktorého účastníci majú v občianskom súdnom konaní rovnaké postavenie a súd je povinný zabezpečiť im rovnaké možnosti na uplatnenie ich práv. Táto zásada sa premieta aj v ďalších ustanoveniach Občianskeho súdneho poriadku, predovšetkým v ustanoveniach upravujúcich vedenie konania a priebeh dokazovania.

V procese dokazovania (§ 120 O.s.p.) vo všeobecnosti platí, že účastník konania má povinnosť tvrdenia (bremeno tvrdenia) a dôkaznú povinnosť (dôkazné bremeno). Dôkazné bremeno je inštitútom procesného práva, ktoré dopadá na toho účastníka, v záujme ktorého je, aby určitá skutočnosť, rozhodná podľa hmotného práva a účastníkom tvrdená, bola v konaní preukázaná, teda aby ju súd uznal za pravdivú.

Smernica Rady EÚ 2000/43/EC z 29. júna 2000 sa premietla do Občianskeho súdneho konania Slovenskej republiky ohľadne dôkazného bremena v sporoch, kde osoby tvrdia, že voči ním došlo k priamej či nepriamej diskriminácii od 1. júla 2004 aj zákonom o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (§ 11 ods. 2 zákona č. 365/2004 Z.z. v znení neskorších predpisov - antidiskriminačný zákon).

V prípade vnútroštátnych právnych úprav (vrátane § 11 ods. 2 antidiskriminačného zákona) platí, že dôkazné bremeno neťaží len a výlučne žalovanú stranu, ale ťaží aj žalobcu. Žalobca musí prioritne uniesť dôkazné bremeno ohľadne skutočností, z ktorých možno odvodiť, že došlo k priamej alebo nepriamej diskriminácii, resp. zásady rovnakého zaobchádzania. Žalobca musí tvrdiť a zároveň aj predložiť také dôkazy (uniesť dôkazné bremeno), z ktorých možno dôvodne usúdiť, že k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania došlo. Súčasne musí tvrdiť, že pohnútkou diskriminačného konania je jeho rasa, či etnická príslušnosť (pôvod). Až následne sa presúva dôkazné bremeno na žalovanú stranu, ktorá má právo preukazovať svoje tvrdenia, že neporušila zásadu rovnakého zaobchádzania. Uvedenú postupnosť prechodu dôkazného bremena zo žalobcu na žalovaného je potrebné pokladať za zrejmu a nespornú. To, či žalobca v takomto spore unesie svoje dôkazné bremeno, záleží od výpovednej hodnoty ním predložených dôkazných prostriedkov. Strana žalobcu je preto na prvom mieste povinná preukázať „zásah na prvý pohľad“ (prima facie), nepostačuje iba samotné tvrdenie žalobcu, či

jeho vnútorné presvedčenie alebo vlastný pocit o takomto zásahu. Z uvedeného potom vyplýva, že predložené dôkazné prostriedky by mali mať takú výpovednú hodnotu, aby preukazovali existujúce objektívne okolnosti daného prípadu, pri ktorých bude možné už na prvý pohľad (prima facie) prijať záver o porušení zásady rovnakého zaobchádzania (t.j. o zásahu). Zároveň musí žalobca tvrdiť, že k nerovnakému zaobchádzaniu došlo v dôsledku pohnútky žalovaného o rasovej, či etnickej príslušnosti žalobcu; pohnútku (resp. motív) konania žalovaného žalobca nedokazuje. Ak žalobca nepreukáže, že s ním bolo zaobchádzané neobvyklým spôsobom, teda znevýhodňujúcim spôsobom (t.j. diskriminačne), nemôže byť v spore úspešný.

Najvyšší súd Slovenskej republiky vzhľadom na zistené vady konania v zmysle § 237 písm. f/ O.s.p rozsudok odvolacieho súdu zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie (§ 243b O.s.p.), pretože rozhodnutie vydané v konaní postihnutom tak závažnou procesnou vadou nemôže byť považované za správne.

V novom rozhodnutí rozhodne súd znova o trovách pôvodného a dovolacieho konania (§ 243d ods. 1 O.s.p.).

Toto rozhodnutie prijal senát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pomerom hlasov 3 : 0.

P o u č e n i e : Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 3. októbra 2011

JUDr. Vladimír M a g u r a, v. r.
predseda senátu

Za správnosť vyhotovenia: Dagmar Falbová

